

Toespraak Paulus Jansen, SP Tweede-Kamerfractie, bij het congres Building Brains, 29 november 2010.

Het is een prima idee om met gebruikmaking van de kenniswerkersregeling producten te ontwikkelen om de Nederlandse gebouwen energiezuiniger te maken.
Je maakt zo van de nood een deugd, doordat mensen die anders in de WW zouden zitten nu werken aan de oplossing van een groot maatschappelijk vraagstuk.
De weg naar al die mooie nieuwe energiezuinige concepten en producten is echter bezaaid met mijnen.

Voor ik kamerlid werd heb ik een tijd mijn brood verdiend als hoofd proces- en productontwikkeling bij een bouwbedrijf.
Uit die tijd weet ik hoe weerbarstig de praktijk is als je de kwaliteit van bouwproducten wil verbeteren.
Je hebt bij een bouwproject te maken met een groot aantal partijen, die veelal op adhoc basis met elkaar samenwerken.
De toekomstige gebruiker van het gebouw zit lang niet altijd aan tafel en als hij dat wel zit heeft hij meestal geen verstand van het bouwproces.
Dat werkt opportunisme en conservatisme in de hand.

Als je iets nieuws probeert ben je voor het succes afhankelijk van vele andere betrokkenen, die het resultaat negatief kunnen beïnvloeden.
Een voorbeeld daarvan is balansventilatie, in theorie een manier om de kwaliteit van de binnenlucht te verbeteren en de energiekosten te verlagen.
Waarom kom ik dan aan de lopende band projecten tegen waar het energieverbruik helemaal niet lager is en het comfort ver onder de maat?
Vaak heeft dan de architect te weinig rekening gehouden met de randvoorwaarden die een goed functionerende installatie stelt aan het ontwerp.
De projectontwikkelaar is alleen geïnteresseerd in lage stichtingskosten, niet in lage gebruikskosten.
De aannemer heeft de installateur flink door de wringer gehaald.
En de installateur probeert dat terug te verdienen door te beknibbelen op de afmetingen van kanalen, een goedkoper maar slechter leidingverloop en het weglaten van noodzakelijke geluiddempers.
Combineer dat met een ondermaatse controle bij oplevering en zie het resultaat: bagger.

In welke richting moeten we de oplossing voor dit probleem zoeken?
Vanuit de bouwketen is conceptueel bouwen wat mij betreft het antwoord.
De productontwikkeling wordt grotendeels losgekoppeld van het project en er wordt gewerkt met vaste co-makers.
Dat verhoogt de repetitiegraad van een groot deel van de handelingen bij de realisatie van een bouwproject.
Daardoor wordt het interessanter om processen en componenten te standaardiseren, gaan de kosten omlaag en vermindert het foutpercentage.
Dit klinkt eenvoudig maar de uitwerking is knap lastig.
Een goede balans tussen een seriematige basis en voldoende flexibiliteit om in te kunnen spelen op verschillen tussen projecten en klanten is cruciaal.
Ook zullen opdrachtgevers moeten leren om zich niet meer te bemoeien met de hoe-vraag, maar alleen met de wat-vraag.

Om ze daartoe te stimuleren zou het goed zijn als concepten aangeboden worden met een verzekerde garantie.

De klant weet dan zeker dat hij krijgt waarvoor hij betaald heeft.

Met deze kanttekeningen is conceptueel bouwen een kansrijke strategie voor betaalbare verduurzaming, ook voor bestaande gebouwen.

In de woningbouw zou je kunnen denken aan standaardprogramma's voor een combinatie van groot onderhoud en energiebesparing afgestemd op de natuurlijke momenten in de levenscyclus van een woning.

Binnenkort komt er een golf aan van laagbouwoningen met betonpannen waarbij het dak vernieuwd moet worden.

Dat is een ideaal moment om de nieuwe pannen te combineren met verhoging van de isolatiewaarde, zonthermische en PV-panelen.

Die panelen liggen natuurlijk geïntegreerd in het dakvlak, dat is mooier en goedkoper.

Ook zijn er standaardoplossingen voor dakkapellen, daklichten en dergelijke.

De conceptuele bouwer werkt zijn basisconcept uit voor een complex, biedt daarop een aantal extra's aan en biedt de bewoners een staffelkorting op de basisprijs die groter wordt naarmate meer mensen meedoen.

Acquisitie wordt in belangrijke mate overgenomen door de bewoners zelf.

De deelnemers aan het programma kunnen aanvullend ook een onderhoudscontract afsluiten voor de totale nieuwe constructie.

Andere voorbeelden van conceptproducten op het gebied van energiebesparing van bestaande gebouwen waar ik wel brood in zie:

- naisolatie van begane grondvloeren zonder overlast voor de bewoners;
- de combinatie van het aanbrengen van thermische beglazing, verbeterde gevelventilatie en zonwering;
- Het vervangen van radiatoren door lage temperatuur radiatoren in combinatie met geïntegreerde zelfregelende balansventilatie;
- energiemanagementsystemen voor kleinverbruikers die per aansluitpunt het energieverbruik meten en toestellen aan of uit te zetten op basis van de variabele elektriciteitsprijs of de beschikbaarheid van eigen energie uit PV- of zonthermische panelen;
- low budget woningverbetering voor corporaties, die geen geld meer hebben om complexen te slopen of te renoveren en daarom kiezen voor doorexploiteren voor 10-15 jaar. De kleine beurt, een Rotterdamse uitvinding uit de jaren 80, komt weer terug.

Ook in de bestaande utiliteitsbouw zijn er goede kansen voor conceptueel bouwers, bv. Het vervangen van heteluchtsluizen in winkels door een entreesysteem dat klantvriendelijk is maar energetisch niet zo lek als een mandje.

Tot zover de aanbodzijde.

En dan nu de vraagzijde.

De meeste gebruikers van gebouwen hebben weinig inzicht in de hoogte van hun energiekosten.

Of je het nou hebt over de woningbouw of de utiliteitsbouw: in beide gevallen hebben de gebruikers nauwelijks deskundigheid om hun verbruik en de eventuele besparingsmogelijkheden goed te kunnen inschatten.

Ik zie twee strategieën om de bewustwording bij gebruikers te versterken.

Allereerst het energielabel.

In het energielabel zijn alle gebouweigenschappen samengebundeld tot een letter-kleurcombinatie, die de niet-professionele gebruiker direct een idee geeft over de energetische kwaliteit van een gebouw.

Een mooi idee, dat helaas krakkemikkig is uitgewerkt.

Deels zit hem dat in de vrijheid om bij het bepalen van het label gebruik te maken van aannames in plaats van de werkelijke constructie- en installatie-eigenschappen.

Zo wordt de opname goedkoper, maar de kwaliteit slechter en de waarde van het label geringer.

Wat mij betreft zou een label altijd gebaseerd moeten zijn op een echte opname.

Een tweede noodzakelijke verbetering is het automatisch aanscherpen van de labelklassen in de tijd.

Als het uitgangspunt bv. zou zijn dat de beste 12,5% van de gebouwen labelklasse A krijgt dan staat dat label over vijf jaar voor een energiezuiniger gebouw dan nu.

Deze aanpak voorkomt devaluatie van labels en daarop volgende kunstgrepen als A+ en A++.

Het energielabel is slechts een maat voor de gebouweigenschappen, het zegt niets over de gebruiker.

Een goed middel om de gebruiker af te zetten tegen andere gebruikers is de benchmark, waarbij je eigen verbruik eerste genormaliseerd wordt en vervolgens wordt afgezet tegen het gemiddelde en de beste 10% van de categorie waartoe je behoort.

De SP pleit ervoor om op de energierekening van kleinverbruikers ook het gemiddelde verbruik van je eigen straat of de woningen in je complex af te drukken. Dat zou een eerste stap zijn om het bewustzijn te versterken. De kwaliteit van deze benchmark zou nog een stuk beter kunnen worden als de huisadressen gekoppeld worden aan het aantal bewoners uit de gemeentelijke basisadministratie.

Voor de utiliteitsbouw zou je aparte benchmarks moeten hebben voor de verschillende gebouw en gebruikerssoorten: voor kantoren, diverse categorieën winkels, scholen en ga zo maar door.

Een betere kennis van de bewoner, middenstander of sporthalbeheerder van zijn energieverbruik helpt zeker om door kleine gedragsveranderingen en slimmer beheer energie te besparen en de kosten omlaag te brengen.

Maar voor grotere investering is meer nodig.

Hoe kijken bewoners en andere niet-professionals aan tegen investeringen in energiebesparing en duurzame energie?

Ik zou zeggen: gematigd positief.

Positief omdat vrijwel iedereen vermoedt dat fossiele energie de komende decennia in prijs blijft stijgen.

Gematigd omdat de meeste consumenten in de eerste plaats kijken naar comfort. Er zijn maar weinig mensen die hun levensstijl willen aanpassen om daarmee het milieu een plezier te doen.

En bij zakelijke gebruikers is er de natuurlijke neiging om vooral te investeren in gebouwaanpassingen die de omzet kunnen verhogen of de efficiency van het werkproces verbeteren.

Investerings in energiebesparing concurreren met andere potentiële bestedingen. Bij dit type opdrachtgevers kan het helpen om een gefinancierd product aan te bieden dat in termijnen betaald wordt uit de bespaarde energiekosten.

Daarmee kom ik de rol van de overheid.

Wat zou die in deze tijd, nu de broekriem in Den Haag aangehaald wordt, moeten doen om de doelstellingen voor energiebesparing en duurzame energie dichterbij te brengen?

Ik zou zeggen: alles wat geen geld kost, maar wel kosteneffectief is.

Differentieer de overdrachtsbelasting, of beter nog de onroerende zaakbelasting, op basis van het energielabel, zodat de rentabiliteit van investeringen in energiezuinigheid nu al verhoogd wordt.

Dat hoeft geen cent aan belastingopbrengst te kosten als beloning en straf in balans zijn. De differentiatie van de autobelastingen laat zien hoe effectief dit middel kan zijn.

Voor de versnipperde sector van de eigen woningbezitters zou de overheid het aantrekkelijk moeten maken om ook in de laagbouw verenigingen van eigenaren op te richten, die als opdrachtgever kunnen fungeren bij een collectieve, complexgewijze aanpak.

Daarmee worden de investeringskosten met 20-30% gedrukt, daar kan je met subsidie niet tegenop.

Ook zorgt een collectieve aanpak voor kortere doorlooptijden, dus minder overlast.

Neem in het Bouwbesluit voor nieuwbouw een aantal eisen op die nu niet veel geld kosten, maar er wel voor zorgen dat gebouwen straks goedkoper over kunnen schakelen naar duurzame energie:

- voldoende geschikt dak- of geveloppervlak voor de toekomstige plaatsing van zonnepanelen
- de aanwezigheid van een lage temperatuur verwarmingssysteem, dat het rendement van zonnewarmte- en restwarmtesysteem flink kan verhogen.

Ook zouden de isolatie-eisen voor de gebouwschil -gevel, dak, vloer en ramen- veel hoger moeten zijn dan de voorgenomen aanscherping in het nieuwe Bouwbesluit. Voor de gebruiker van het gebouw levert dat lagere levensduurkosten op.

En tenslotte: pas de elektriciteits- en gaswet aan om zelfopwekking in, op en nabij gebouwen interessanter te maken.

Ik ben jaloers op degenen die in het kader van Building Brains producten ontwikkelen die een bijdrage gaan leveren aan de oplossing van het energie- en klimaatprobleem en waarmee het Nederlandse bedrijfsleven binnenkort een goed belegde boterham kan verdienen.

Paulus Jansen
Woordvoerder energie, RO/milieu, water, wonen
SP Tweede-Kamerfractie.